

velika Ruska ni vzrastla iz samega slovanstva; trdnost so ji dali tuji vplivi, seveda prilični. Tako, se mi zdi, bo tudi koristno, ako se po zgledu zapadne Evrope v knjižnem jeziku ne bomo držali vsak le svojega narečja. Narava je lepa, a umetnost še lepša.“ — Seveda mora priti dr. Ilešič po takih nazorih v nasprotje z onimi jezikoslovci, katerim se v govoru in v pismu zdi narava lepša od umetnosti. Ilešič naglašja „filozofijo“ jezika in zato zagovarja načelo: „Treba je gojiti debloslovje kot nauk o prvotni nazornosti in sorodnosti pomenov; iz tega klije zgovornost in poezija.“

V poglavju „Slovenščina kot slovansko narečje“ zagovarja dr. Ilešič sledeče predloge: „Naši književniki naj nam z besednim zakladom bližajo slovenščino srbohrvaščini“. Od šole pa zahteva pisatelj: „Šola pripravljaj popolno umevanje srbohrvaščine s slovnico in berivom. Berivo naj obsega cvetje drugih slovanskih literatur v prevodih in se oziraj pri pouku slovstvene zgodovine na druga slovanska slovstva, že zato, ker je našega šoli primernege leposlovja tako malo.“ Slednjič pa zahteva načelno važno in radikalno izpremembo: „Na mesto stare slovenščine mora stopiti srbohrvaščina.“

Razpravljanje o metodiških in pedagoških predlogih dr. Ilešičevih prepuščajoč dotičnim strokovnjakom, si dovoljujemo izreči nekaj besed samo o tem zadnjem predlogu.

Dr. Ilešič je zoper to, da bi si naši pisatelji še nadalje s samoslovensko „potno torbo“ iskali izrazov med narodom. To je „nekaj bilo morebiti dobro... prej se je poniževal pisatelj na niveau svojega gojenca, prostaka, zdaj ga dviga k sebi na niveau slovanski.“ In kako si mislil g. pisatelj to „dviganje na niveau slovanski“ nam razlaga tako-le: „Pred vsem je treba in je edino naravno, da se povzdignemo na srbsko-hrvaško stališče... Mi Slovenci se bomo morali bližati Srbo-Hrvatom, ne oni nam... Ljudska šola naj uči in goji le oblike slovenske, a podaja naj gradivo za hrvaščino... V srednji šoli se to gradivo množi... Pod črto naj bi bila namesto Šumanove staroslovenske srbsko-hrvaška slovnica... V smislu organizacijskega načrta mora srbohrvaščina stopiti na mesto stare slovenščine.“

Vsakdanja izkušnja nas je privedla do mnenja, da se stara slovenščina ne sme žrtvovati, bodisi da se postavimo na stališče g. dr. Ilešiča, bodisi da upoštevamo praktične potrebe slovstvenikov, ki morajo imeti širšo splošnoslovansko jezikovno in književno-zgodovinsko vedo.

G. pisatelj naglašja vedno, da morajo učenci umevati duha jezika in njegove zakone. Ali pa imamo boljši pripomoček za to, kakor je spo-

znavanje staroslovenščine in jezikoslovnih zakonov, po katerih so se iz nje razvijala druga slovanska narečja? Hrvaščina je pač potrebna, in le želeti je, da bi se vedno bolj gojila; one znanstvene vrednosti za nas pa ne more nikdar imeti, kakor staroslovenščina. Pač je dobro, da se pri določevanju terminologije oziramo na hrvaščino, in sicer bolj kakor na druge slovanske jezike; a da bi dajali hrvaškim besedam prednost pred domačimi, bodisi tudi s „potno torbo“ nabranimi, to se nam zdi vendar pretirano.

Praktična potreba časopisja nas je napotila, da se bavimo z raznimi slovanskimi književnostmi, in pri tem smo spoznali, da je proučevanje staroslovenščine najboljši uvod v umevanje drugih slovanskih narečij.

Pač pa je Ilešičeva misel vtoliko upravičena, da se staroslovenščina ne sme poučevati, kakor bi bila sama sebi namen. Kot mrtev jezik, kateri ni rodil samostojne književnosti, ima za nas vrednost samo kot mati mlajših, iz skupne stare korenine poganjajočih mladik. Zato je pouk v staroslovenščini koristen in plodonosen samo tedaj, ako dobi učenec iz njega podlago za proučevanje mlajših slovanskih narečij. Po naši misli je neobhodno potrebno, da se na podlagi staroslovenščine poučuje vzporedno z njo še en živi slovanski jezik. Ta pa ne more biti hrvaščina, ker je s slovenščino tako sorodna, da učencu dovolj ne razširja slovanskega in znanstvenega obzorja. Najpripravnejša za to se nam zdi ruščina, ali če bi se komu ta zdela preveč „oddaljena“, bi mogla na njeno mesto morda stopiti češčina ali poljščina. Vemo, da so učitelji slovenščine, kateri tako mislijo in to tudi izvršujejo, kolikor jim dopuščajo res z nerazumljivo skopostjo odmerjene slovenske urice na višji gimnaziji. In s tem postavljajo učence, da rabimo dr. Ilešičev izraz, res „na visoko Tatro“.

Sicer pa priznavamo radi, da je ta knjiga sestavljena z neobičajno točnostjo. Želimo ji le, da bi se zaradi nje vnela diskusija, ki bi poživila in pomladila pouk naše materinščine na nižjih in višjih šolah.

Dr. E. Lampe.

Spomenica ob dvestoletnici uršulinskega samostana v Ljubljani. (1702—1902.) Ljubljana. Samozaložba. Katol. tiskarna. 1902. Mala 80. Str. 91. — Lično knjižico so izdale ljubljanske uršulinke! Dvesto let delujejo že v Ljubljani, v tistem samostanskem zidovju, Bogu v čast in bližnjemu v korist. Hrup vojska, zloba ljudi in sovražnost prirodnih sil so jih pač motile, a jih niso mogle odvrniti od poklica. Ostale so zveste svojemu svetemu zvanju

do danes. Zato se smejo pač radovati dvestoletnice svojega samostana, saj se letos ž njimi spominja na stotine gojenk in premnogo rodbin važnosti in koristi tega zavoda. — V knjigi so zbrale uršulinke glavne podatke iz svoje zgodovine. Prvi del popisuje bolj zunanjo zgodovino: Ustanovitev samostana po blagem Schellenburgu, prihod uršulink v Ljubljano, zidanje samostana in cerkve, razne dogodke iz žalostnih in veselih dni, prospevanje in slovesnosti, zatiranje in dobrote. Drugi del slika notranji razvoj samostanske družine, njeno duhovno življenje, vodstvo in predstojništvo ter obsega popoln imenik redovnic v dveh stoletjih. Tretji del pa govori o razvoju samostanske šole. Priporočamo to knjigo ne le gojenkam samostana in njih sorodnikom, ampak tudi vsem onim starišem, ki jim je mar res dobre vzgoje njihovih hčerâ.

Hrvaška književnost.

Knjige „Matice Hrvatske“ za l. 1901.

Vjekoslav Klaić. **Krčki knezovi Frankapani.** Knjiga prva. Od najstarijih vremena do gubitka otoka Krka (od god. 1118. do godine 1480.) Sa 41 slikom i rodoslovnim tablom Frankapana. Zagreb 1901. Izdanje „Matice Hrvatske“. Tisak K. Albrechta (Jos. Wit-tasek). Strani VII + 352.

Po istih načelih kakor kneze Bribirske iz plemena Šubića¹⁾ je opisal neumorni hrvaški zgodovinar V. Klaić kneze krške Frankapane od l. 1118. do l. 1480. Drugi del do propasti te znamenite rodbine izide morda že prihodnje leto ter bodo tako Hrvatje dobili popolno monografijo o tej najznamenitejši hrvaški plemeni-taški obitelji. Škoda, da ni učeni zgodovinar dovršil prve monografije o Šubićih, ker sta obe obitelji v tako tesni zvezi, posebno v 16. in 17. veku, da bi nam bila za poznavanje tedanjih okolišnosti na vsak način prepotrebna docela razjašnjena zgodovina Šubićev Zrinjskih. Nadejamo se, da bode prof. V. Klaić izpolnil Hrvatom čim prej tudi to željo, ko dovrši do kraja Frankapane in tretji del svoje hrvaške zgodovine, kjer igrajo Zrinjski poleg Frankapanov tako znamenito ulogo.

Dela hvaliti ni treba, saj se samo hvali. Po mojih dosedanjih ocenah so znane pisateljske vrline zgodovinarja V. Klaića. Kje najdete tako natančnost pri uporabi virov? Kje opazate toliko točnost pri tolmačenju teh virov?

¹⁾ Glej oceno o tem delu v „Dom in Svetu“ l. 1898., str. 190.

Kje nahajate tako lahek slog, ki nam najbolj zmedene stvari razmotava v popolno razumljivi obliki ne samo za zgodovinarja, nego sploh za vsakega čitatelja? Morda je tvarina semtertamtam preobširno zasnovana in morda so nekatere deli opisani prepodrobno, toda to ne moti; kajti stvar je pri vsem tem vendarle zanimiva.

Kako temeljito je pisal V. Klaić to delo, se vidi iz ocene virov in pripomočkov za zgodovino knezov Frankapanov (str. 3.—14.) in iz njegovih beležek, ki obsegajo celih 52 strani drobnega tiska (str. 297.—349.). Tukaj so navedeni vsi viri in za iste potrebna tolmačenja. Za strokovnjaka zgodovinarja je to pravi zgodovinski zaklad, navadnega čitatelja pa ti podatki ne motijo, ker so na koncu knjige zase. Prave zgodovine je 296 strani s kratkim predgovorom VIII strani. V tem predgovoru nam razlaga pisatelj, zakaj piše on te kneze Frankapane in ne Frankopane. Zato namreč, ker so se izpočetka do 16. veka pisali sami vedno le Frankapani in šele kasneje Frankopani. Obsežneje pripoveduje o tem pisatelj v odseku „Porijeklo knezova Frankapana“ (stran 14.—30.); kako je dotedanji krški knez Nikola IV. (1393 do 1432) prišel l. 1430. v Rim ter tamkaj dobil od papeža Martina V. pridevek in grb rimskih Frangepanov. Od tega časa so se zvali krški knezi Frankapani. Obenem pa je pisatelj tudi temeljito dokazal, da krški knezi Frankapani niso potomci rimskih Frangepanov, nego da so domači hrvaški knezi. Znamenito je, kar piše Klaić v uvodu o veliki važnosti frankapanske obitelji tudi za kulturno zgodovino Hrvaške. Ti bogati knezi so zidali mnogo cerkvâ in samostanov ter posebno negovali glagolico. „Glagolita Clozianus“ je bil frankapanski glagolski rokopis (str. 291.). Tuintam se je ozrl pisatelj na kulturno delovanje te znamenite rodbine, ali ne v onem obsegu, kakor je sam želel, ker bi zato trebalo posebnega raziskavanja. Koliko lepega gradiva se nahaja še v tem pogledu za mlajše hrvaške zgodovinarje!

V tretjem oddelku „Gospoštije knezova Frankapana“ (str. 30.—74.) je opisal Klaić obsežno vsa posestva frankapanska, kjer se nahajajo tudi slike važnejših gradov in mest, večjidel v hrvaškem Primorju, posebno na otoku Krku.

Prava zgodovina krških knezov se začenja šele na strani 77. V prvem oddelku „Krčki knezovi do godine 1260“ (stran 77.—101.) opisuje najstarejšo zgodovino krških knezov. Ti knezi so izpočetka (od l. 1118.) služili Benečanom; kasneje so se oklenili ogrskohrvaških kraljev in rodbine Arpadove ter si stekli velikih zaslug za osvobojenje Hrvaške v času